

Právní odpovědnost

Miloš Večeřa Právní nauka I

Pojem odpovědnosti

Nový OZ mluví o újmě majetkové (škodě) a nemajetkové

Odpovědnost je reakce společnosti na porušení soc. norem

Odpovědnost lze rozeznávat na více úrovních:

a) právní odpovědnost (trestní, správní, občanskoprávní)

b) politická odpovědnost,

c) ústavní odpovědnost,

d) morální odpovědnost,

e) ekonomická odpovědnost,

f) vnitroorganizační odpovědnost a další.

Dvě koncepce sociální odpovědnosti:

- **Aktivní koncepce odpovědnosti** (perspektivní, již se vznikem povinnosti je vnímána, morální odpovědnost);

- **Pasivní koncepce odpovědnosti** (retrospektivní, vzniká až v důsledku porušení primární povinnosti, obvyklá u právní odpovědnosti).

Pojem právní odpovědnosti

Právní odpovědnost je důsledkem porušení právní povinnosti, je jednou ze základních forem realizace práva. Je uplatněním nepříznivých právních následků, stanovených právní normou, vůči tomu, kdo porušil právní povinnost. Delikvent je povinen je strpět.

Protiprávnost je objektivní kategorie, která vyjadřuje rozpor s objektivním právem, v důsledku:

- protiprávního jednání,
- protiprávního stavu.

Porušení právní povinnosti může být:

- **komisivní** (rušitel se choval tak, jak neměl),
- **omisivní** (rušitel se nechoval tak, jak měl).

Následky porušení právní povinnosti

1. Trvá původní (primární) povinnost s možností vynucení;
2. Vznik nové (sekundární) sankční povinnosti (penále);
3. Jiné následky (zánik práva, neplatnost úkonu, možnost odstoupení od smlouvy apod.);
4. Je přítomen prvek státního donucení (nepřímého nebo přímého).

Funkce právní odpovědnosti

a) funkce **reparační** (kompenzační) - formou naturální restituice, odškodnění (reparace),

b) funkce **satisfakční** - např. oblast práva na ochranu osobnosti,

c) funkce **preventivní**,

d) funkce **represivní**,

e) funkce **další** (např. signalizační, výchovná, regulační).

V trestním soudnictví je rozlišována funkce odpovědnosti **retribuční** (odplata) a **restorativní** (obnovení).

Důležitost postupů **mediace** - způsob pokojného řešení sporů a konfliktů, jehož cílem je dohoda. Zahrnuta jsou v ní nejen právní, ale vždy také psychologická a sociální specifika.

Klasifikace deliktů

Právním deliktem se rozumí zaviněné porušení práva (právní povinnosti), jehož znaky jsou uvedeny v zákoně.

Klasifikace deliktů:

Veřejnoprávní delikty, které se dále třídí na

a) **trestné činy** (zločiny a přečiny) – věk, přičetnost

b) **správní delikty** (přestupky a jiné správní delikty, porušují nebo ohrožují zájem společnosti, jehož znaky jsou vymezeny v zákoně,

c) **disciplinární delikty** jako **smíšené typy** (kárné, kázeňské),

d) **soukromoprávní delikty** (odpovědnost za škodu, za vadu věci, z prodlení apod.).

Specifickými delikty jsou **ústavní** a **mezinárodněprávní** delikty.

Druhy trestných činů

Pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoníku.

Proti životu a zdraví

Proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství

Proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti

Proti rodině a dětem

Proti majetku

Hospodářské

Obecně nebezpečné

Proti životnímu prostředí

Proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci

Proti pořádku ve věcech veřejných

Proti branné povinnosti

Vojenské

Proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy.

Správní delikty

Pro společnost škodlivé jednání, které naplňuje znaky stanovené zákonem a je projednáváno správní úřady .

- **Přestupek**

- **Jiný správní delikt**

- Jiné správní delikty fyzických osob

- Správní delikty právnických osob a podnikajících fyzických osob

- Pořádkové delikty

Soukromoprávní odpovědnost

Občanská zákoník zakotvuje všeobecnou prevenční povinnost:
„Vyžadují-li to okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, je každý povinen počínat si při svém konání tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě na svobodě, životě, zdraví nebo na vlastnictví jiného.“

Sankční následek:

- Restituce
- Reparace
- Kompenzace

Kompenzace

Druhy soukromoprávní odpovědnosti:

- Odpovědnost za škodu;
- Odpovědnost za nemajetkovou újmu;
- Odpovědnost za vady;
- Odpovědnost za prodlení;
- Odpovědnost za bezdůvodné obohacení;
- Disciplinární odpovědnost.

Subjektivní právní odpovědnost

Subjektivní právní odpovědnost předpokládá vždy zavinění (zkráceně **odpovědnost za zavinění**). Subjektivní odpovědnost spojujeme se zaviněným porušením právní povinnosti. Zavinění je subjektivní vztah člověka k výsledku jeho chování. Z odpovědnosti se lze **vyvinit** (**exkulpace**), subjekt má možnost prokázat, že nezavinil vznik újmy, a proto nenese právní odpovědnost.

Subjektivní odpovědnost vzniká jako následek protiprávního jednání, resp. zaviněného porušení právní povinnosti. Pokud je u subjektu vyloučeno zavinění, nemůže být spojován se subjektivní odpovědností.

Zavinění je předpokládáno jako vyvratitelná právní domněnka:

1. s **předpokládaným (presumovaným) zaviněním** – subjekt musí prokázat, že nezavinil škodu (v občanském právu, např. škoda na svěřených hodnotách),
2. s **prokazovaným zaviněním**, které musí být subjektu prokázáno (v trestním právu a za škodu v pracovním právu).

Objektivní právní odpovědnost

Objektivní odpovědnost (zkráceně **odpovědnost za výsledek**), za protiprávní stav, nikoli za zaviněné protiprávní jednání, zavinění se nezjišťuje. Je spíše výjimečná, uplatňuje se v soukromém právu i právu trestním. Např. trestní odpovědnost právnické osoby přechází ze zákona na všechny její právní nástupce. V některých případech právo dává možnost **liberace**, tedy možnost zprostit se objektivní odpovědnosti pokud jsou splněny právní normou dané předpoklady. Např. pokud subjekt prokáže: že i kdyby vyvinul veškeré úsilí, které lze od něj vyžadovat, škodlivý následek by stejně nastal; poškozený si způsobil škodu sám; škoda byla způsobena neodvratitelným jednáním třetí osoby.

Pokud není možnost liberace, jde o **absolutní objektivní odpovědnost**.

Příklady subjektivní a objektivní právní odpovědnosti

Příklad subjektivní právní odpovědnosti – možnost exkulpace

§ 152 trestního zákoníku

Síření nakažlivé lidské nemoci

(1) Kdo úmyslně způsobí nebo zvýší nebezpečí zavlečení nebo rozšíření nakažlivé nemoci u lidí, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.

Příklad absolutní objektivní právní odpovědnosti bez možnosti liberace

§ 1357 Občanského zákoníku

Byla-li zastavená věc odevzdána třetí osobě k opatrování, tato osoba nesmí zástavu užívat nebo umožnit její užití jinému, ani ji odevzdat jiné osobě; učiní-li tak, odpovídá i za náhodu, která by zástavu u ní nebyla postihla.

Prvky zaviněného porušení právní povinnosti - subjektivní odpovědnost

- a) objekt deliktu – právem chráněný zájem,
- b) subjekt deliktu – fyzická osoba (věk a psychický stav v době spáchání deliktu) nebo právnická osoba,
- c) objektivní stránka deliktu:
 - protiprávní jednání,
 - škodlivý následek – újma,
 - příčinná souvislost (kauzální nexus) mezi protiprávním jednáním a škodlivým následkem,
- d) subjektivní stránka deliktu – zavinění, motiv a pohnutka.

Prvky porušení právní povinnosti u objektivní odpovědnosti

Subjekt, objekt, objektivní stránka (= pouze újma, protiprávní stav), chybí subjektivní stránka.

Zavinění - prvek vědění a vůle

Zaviněním se rozumí vnitřní, psychický vztah delikventa k jeho vlastnímu protiprávnímu jednání, k protiprávnímu následku tohoto jednání. Složka intelektuální a volní.

A) Úmysl (dolus)

přímý (direktus) - delikvent věděl, že může způsobit škodlivý následek a chtěl jej způsobit,

nepřímý (eventuální) - delikvent věděl, že škodlivý následek může způsobit a pro případ, že jej způsobí, s tím byl srozuměn,

B) Nedbalost (culpa)

vědomá (lata) - delikvent věděl, že může škodlivý následek způsobit, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že jej nezpůsobí.

nevědomá (levis) – delikvent nevěděl, že svým jednáním může způsobit škodlivý následek, ač o tom vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům vědět měl a mohl.

Okolnosti vylučující protiprávnost trestného činu

- **Nutná obrana** - takové jednání, kterým je odvrácen přímo hrozící nebo trvajícím útok na zákonem chráněným zájmem nebo na určité subjektivní právo. Nesmí být nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku.
- **Krajní nouze** - odvrácení přímo a bezprostředně hrozícího nebezpečí, které nelze odvrátit jinak při přiměřenosti použitých prostředků, tzn. následek, který byl odvrácením krajní nouze způsoben, nesmí být stejně závažný nebo ještě závažnější než hrozící nebezpečí.
- **Oprávněné použití zbraně**
- **Plnění povinností a výkon povolání**
- **Svolení poškozeného**
- **Dovolené riziko** – použití léku

Zánik trestní odpovědnosti

- **Účinná lítost** - k zamezení nebo nápravě škodlivého následku jestliže pachatel dobrovolně
 - a) škodlivému následku trestného činu zamezil nebo jej napravil (zkrácení daně), nebo
 - b) učinil o trestném činu oznámení v době, kdy škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno.
- **Promlčení trestního stíhání** - Délka promlčecí doby je závislá na výši trestní sazby a činí dvacet let, patnáct let, pět let nebo tři roky.
- **Zánik trestnosti přípravy, pokusu, účastenství** - dobrovolně upustí od jednání nebo včas oznámí orgánům
- **Smrt pachatele**
- **Milost udělená prezidentem republiky.**

Děkuji za pozornost